

FETHİYE KUVA-YI MİLLİYESİ

Emine PANCAR*

ÖZET

11 Mayıs 1919'da Fethiye İtalyanlar tarafından işgal edildi. İtalyanlar işgal hareketinde oldukça dikkatli davrandılar. Gerek askeri ve gerekse yerel idare ile karşı karşıya gelecek her hangi bir davranışta bulunmadıklarından çok fazla tepki ile karşılaşmadılar. 15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunanlılar tarafından işgaline Fethiyeliler şiddetle karşı çıktılar. Ülkenin geleceğinden endişelenen Fethiye ileri gelenleri, Yüzbaşı Cavit Bey başkanlığında kabul ettikleri program ile teşkilatlanma yoluna gittiler.

Muğla'nın en büyük ve nüfus bakımından da en kalabalık kazası olan Fethiye'ye Hacı Kadızade Hafız Sabri Bey'in gelmesi ile İttihatçı, İtilafçı çekişmesi daha da arttı. Birlik ve beraberliğe en çok ihtiyaç duyulduğu bu günlerde, özellikle İtilafçıların mücadele aleyhine yürüttükleri propagandalar Kuva-yı Milliyecilerin oldukça zor günler yaşamalarına sebep oldu.

7 Mart 1920'de Muğla Heyeti Milliye Reisi Cemal Bey ve maiyetinin Fethiye'ye gelmesi, Fethiye'deki karmaşanın bir süre daha devam etmesine neden oldu. Fethiye Cemiyeti İslamiye reis ve azalarının Muğla heyetinin ilçede yaptığı uygunsuz davranışları hakkında 26 Mart'ta gönderdikleri telgraf, mücadele fikrini tam olarak anlayamayan kişilerin Kuva-yı Milliye'ye ne derece zarar verdiklerini açık şekilde göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Fethiye, Hafız Sabri Bey, Muğla Heyeti

Fethiye Kuva-yı Milliyesi

ABSTRACT

Fethiye was occupied by the Italians on May 11th 1919 the Italians were very cautious during the occupation and faced a little resistance as they avoided confrontation with both local administration and military forces. The Fethiye people objected violently to the occupation of İzmir by the Greeks on May 15th 1919. Important people of Fethiye who worried about the future of the country organized under the leadership of Captain Sir Cavit.

When Hacı Kadızade Hafız Sabri was appointed to Fethiye the biggest and the most populated town of Muğla the rivalry between Ittihadist and the Allies increased. On the days when the solidarity was most needed the propaganda especially by Ittihadister caused Kuva-yı Milliyeciler to go through difficult times.

The leader of the national committee of Muğla Sir Cemal and suite's coming to Fethiye caused the conflict to continue a little while. The telegraph which Islamic association of Fethiye

---

* Yrd. Doç. Dr., Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

Fethiye Kuva-yı Milliyesi

sent about Muğla committee inappropriate acts in the town on 26th March showed how much harm those who didn't understand the struggle ideas did to the Kuva-yı Milliyeciler.

Key Words: Fethiye, Hafız Sabri Bey, Committee of Muğla

GİRİŞ

İtalya Paris Barış Konferansında Müttefiklere kabul ettiremediği isteklerine karşı konferansı terk ederek, Anadolu'da işgal hareketine yöneldi (Jaeschke, 1971: 217). İtalya İzmir'i kaybettiğini kesin olarak anlayınca, Mondros Mütarekesi döneminde yoğun faaliyetlerde bulunduğu, yeraltı ve yerüstü kaynakları açısından zengin bir bölge olan Menteşe sahillerini işgale başladı. Bu işgallerin amacı, İzmir'in işgalinden önce hem İtalya işgal sahasını genişletmek, hem de Yunanlılar İzmir'i işgal ettikten sonra daha güneye inmelerini engellemektir (Çelebi, 1998: 164). Konferansta İzmir'in Yunanlılar tarafından işgaline izin verildikten bir gün sonra 7 Mayıs 1919'da İtalyan Dışişleri Bakanı Sonnino, Fethiye ve Bodrum'un işgaline izin verdi. İtalyan işgalleri ilk etapta Kuşadası-Selçuk karayolu, Selçuk-Aydın-Burdur demiryolu, Burdur-Antalya karayolunun gerisinde kalan bölgeler olarak tespit edilmişti (Çelebi, 1992: 90).

1. İTALYANLARIN FETHİYE'Yİ İŞGALI

57. Tümen Komutanı Albay M. Şefik, Antalya'nın işgalinin aslını öğrenmek için bölgeye yaptığı seyahat sonrasında, halkın mutlak surette aydınlatılması gerektiği düşüncesi ile Muğla, Fethiye, Marmaris ve Milas civarına gitmek için 9 Nisan 1919'da 17. Kolordudan izin istedi (Aker, 2006: 38). 18 Nisan günü Fethiye'ye ulaşan Albay M. Şefik yaptığı araştırma sonucu, İtalyanların Menteşe sahillerini işgal etmek amacıyla ne gibi hilelere başvurduklarını ayrıntılı şekilde anlatan raporu 17. Kolordu Komutanlığına gönderdi. Raporda şunlardan bahsedilmekte idi; 3 Nisan'da Yunan Kızılhaç Heyeti'nin Fethiye'ye geleceği söylentileri yayılmış, 4 Nisan günü İtalyan Torpidosu Fethiye'ye gelmiştir. Torpidodan Teodar isimli İtalyan memur halktan bazı kişilerle ilişki kurmuştur. 10 Nisan'da İtalyan askerleri çeşitli bahanelerle izinli dışarı çıkmak için hazırlık yapmış, aynı gün Yunan Kızılhaç Heyeti'ni taşıyan geminin Fethiye'ye gelmesi ile Hristiyanlar iskelede toplanmışlardır. Toplananlar arasında Rodoslu Cemal Bey ve birkaç arkadaşı da bulunmakta olup, Nazmi adında ki bir çocuğun yanan bir sigarayı Rum okulu müdürünün ceketinin cebine atması üzerine ceket yanmaya başlamıştır. Müdürün böyle bir davranışı hiç yakıştıramadığını söylemesi üzerine Cemal

Emine PANCAR

Bey, bastonu ile Müdür Bey'e vurmuş, bu olay üzerine zaten hazır bekleyen 20 piyade ve bir makineli tüfekten oluşan İtalyan kuvveti asayişin bozuk olduğu bahanesiyle karaya çıkmıştır. Fethi'ye Kaymakam Vekilinin böyle sıradan bir olayın, ilçede asayişin bozuk olduğunu göstermeyeceği yönünde baskı yapması üzerine, İtalyan askeri torpidoya dönmek zorunda kalmıştır. İtalyanlar propaganda için bir doktor ile dört muhafızı ilçede bırakmışlardır (Aker, 2006: 39).

Olayın gelişiminden de anlaşılacağı gibi, İtalyanlar ilçeyi işgal etmek için bir bahane bulamayınca, kendileri bahane yaratma yoluna gitmişlerdir. Oynanan oyun kısa bir süre için engellenmiş ise de, ilerleyen zamanda benzer sebeplerle ilçeye gelen İtalyanların ilçeyi işgalinin önüne geçilememiştir.

İtalya bu tarz girişimler sonucunda, 11 Mayıs'ta Ege İşgal Kuvveti Komutanı General Elia yönetiminde Menteşe sahillerinde ilk Fethiye'yi işgal etti (Çelebi, 1992: 91). Fethiye Kaymakam Vekili Hasan Fehmi Bey'in, 11 Mayıs'ta Mutasarrıflığa verdiği bilgidен İtalyanların Ligarya Kruvazörünün mahalli emniyeti sağlamak bahanesiyle, elli kadar silahlı askeri ilçeye çıkarttıkları öğrenilmektedir. Gemi komutanı ayrıca, yerleşebilecekleri bir yerin gösterilmesini istemiş ve asayişin sağlanması için Osmanlı idaresiyle mesai yapmaya hazır olduklarını belirtmiştir. Buna karşı Fehmi Bey asayişin mükemmel olduğunu, bu konuda her türlü teminatı vermeye hazır bulunduğunu ve işgalin mütarekeye muhalif olarak yapıldığını bildirmişse de hükümetten emir aldığını bildiren gemi komutanı, askerlerin geri almasının mümkün olmadığını Fehmi Bey'e bildirmiştir (TİTE K:111, G:3, B:3-10001).

Menteşe Mutasarrıfının Dahiliye Nezaretine gönderdiği telgrafta, asker ihracına hiçbir sebep bulunmazken, kasabaya asker ihracının mütarekeye uymadığından askeri komutan ile müştereken protesto edildiği bildirilmiştir. Mutasarrıf Hilmi Bey de bu haksız işgalin bir an evvel kaldırılması için gerekli siyasi teşebbüslerin yapılmasını hükümetten istemiştir (Çelebi, 1992: 91-92). 15 Mayıs 1919'da Aydın'dan Harbiye Nezareti Celilesine gönderilen bir şifrede; Hükümeti Milliye'nin protestosuna binaen, İtalyan İşgal Kuvvetleri Komutanı Aleksandra'nın, İtalyan işgalinin amacına yönelik bir beyanat vererek, asker çıkarmakla İtalyan Kuvvetlerinin fena bir maksadının olmadığını, işgalin amacının işgal bölgelerindeki asayişin korumaya yönelik olduğunu söylediği bildirilmiştir (Akça, 2002: 125).

İşgalden sonra Rum mektebini karargâh yapan İtalyanlar, kasabadaki gümrük ve pasaport binasını işgal ederek İtalyan bayrağı çektiler. 13 Mayıs'ta 60 asker daha getirilirken, 14 Mayıs'ta bu sayı 350'e ulaştı. 17 Mayıs itibarıyla

Fethiye Kuva-yı Milliyesi

Fethiye’de işgal kuvveti, 300 piyade asker, 40 makineli tüfek, 1 yüzbaşı, 1 üsteğmen, 2 teğmen, 4 yüzbaşı doktor, 3 sivil memurdan oluşmaktaydı (Çelebi, 1992: 92-93).

Fethiyeliler 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir’in Yunanlılar tarafından işgaline karşı oldukça sert tepki gösterdiler. 23 Mayıs 1919 Cuma günü yapılan mitingden sonra, limanda demirli bulunan İtalyan Liguria savaş gemisi komutanlığına işgali protesto için bir mektup gönderdiler (Çelebi, 2005: 44). Miting sonunda Heyet Başkanı Belediye Reisi Osman Nuri, Aza Doktor Vasfı, Aza Doktor Pürşah, Aza Mekteb Müdürü Şaban Hilmi tarafından alınan kararlarda; İtalyan Kruvazörü Komutanına miting heyeti tarafından bir protestoname takdim edilmesi, “*Tamamiyeti mülkiye ait*” isteklerin kabul olmadığı takdirde milli gayeye kanlarıyla ulaşmaya ahd ve iman ettikleri, ve “*Netice-i mukarrerat olarak zulüm ve şenaate karşı ölmeyi tek bir Türk kalmayınca kadar hayatımıza kasteden avamil-i vahşet-i efna-yı Allah’ımıza Peygamberimize kasem ederek teyit ederiz* (Çelebi, 2005: 43)” denilerek gereken mücadele azmi gösterilmiştir.

2. FETHİYE’DE KUVA-YI MİLLİYE TEŞKİLATI

Fethiye İtalyanlar tarafından işgal edildiği sırada, Fethiye’de görev yapmakta olan Ulalı Jandarma Yüzbaşısı Cavit Bey, işgalden hemen sonra Fethiye’de bir Kuva-yı Milliye teşkilatı kurmak için harekete geçti. Yüzbaşı Cavit Bey, Kaymakam, Kayacık Bucak Müdürü Hasan Bey, Belediye Başkanı Çeşmeli Osman (Maro) Bey ve Askerlik Şube Başkanı’ndan oluşan gurup Fethiye Kuva-yı Milliye teşkilatının kurulması için çalışmalara başladı. Bu güçlü ittifak bir yandan Kuva-yı Milliye kuruluşunu yaygın duruma getirirken, diğer yandan da Fethiye’nin yakın komşuları ile yakın ilişkiye girmesini sağladı (Türkeş, 1973: 273).

Memleketin “*bagiyane*” bir şekilde Yunanlılar tarafından işgaline mani olmak ve bir milli mevcudiyet göstermek amacıyla 28 Mayıs 1919 tarihinde Şube Reisi Hamdi, Jandarma Kumandanı Cavit, Piyade Yüzbaşısı Süleyman, Piyade Bölük Kumandanı Rıdvan Efendilerden oluşan bir cemiyetin teşkilinin ardından, kabul edilen program dahilinde heyeti milliye faaliyete başladı (TİTE K:111, G:3, B:3-2001/2a001). Bu program Fethiye yürütülen faaliyetlerin hangi amaçlara dayanarak yürütüleceği, teşkilatın her türlü ihtiyacının ne şekilde karşılanacağını ve ne surette hareket olunacağı hakkında oldukça önemli bilgiler vermesi bakımından şöyledir:

Emine PANCAR

“Vaziyet-i Umumiye

1-Kuvvetin mecmu; şube riyaseti tarafından yapılacak.(Hali hazırda beş ihtiyat zabitanı vardır.)

2- Kuvvetin elde tutulabilmesi; maneviyata ait.

3- Eslihanın mıntıkaya...menatik: Orhan, Kemer, Üzümlü, Ovacık, Kestep.

Yer	Silah
Seki	150
Üzümlü	350
Ovacık	100
Kestep	100

4- Kıtaatin taksimi sonra yapılacak.

5- Ahaliyi bu fikre ihzar propagandistler eşhası; Döğerli Hilmi Bey, Kemerli Müderris Mehmet Arif Efendi, Ceylanlı Halil Ağa, Hacı Mustafa Efendi, Ovacıklı Hamdi Hoca, Üzümlülü Müderris Mustafa Efendi, Hayri Bey.

6- İaşe Duyun-u Umumiye ve iaşe ambarlarından ahali ambarlarından (bundan made her neferin üzerinde üç günlük ekmeği bulunacak)

7- Mühimmat; her neferde 150 fişek (cephanenin ihtiyati umumisi Kemer'dedir)

8- Vesayit-i nakliye; ahali vesaitinden.

9- Menzil hizmeti; silahsız kalacaklardan.

10- Tahkimat vesaiti; köylü(kazma ve küreklerinden)

11- Süvari teşkilatı; ahali bineklerinden.

12- Telefoncu kıtaatı; Jandarma ve ahaliden.

13- Sıhhiye teşkilatı; doktor Pürşah ve Vasfi Beyler arasından.(mümkün olursa memurin zabitan aileleri Hila-i Ahmer'e dahil olacaklar)

Vazife-i Esasiye

1- Cemiyeti teşkil eden zevat Kuva-yı icraiye dir.

2- Yapılan teşkilat-ı milliyenin izharı halinde iş bu kıtaat bila kaydı şart kuvva-i icraiye .. ve her hususda maiyette bulunacaktır.

3- Cemiyet gayet hafî olacak ve aza-yı cemiyetten hiçbir kimse hiçbir surette harice bir sır vermeyecektir.

Fethiye Kuva-yı Milliyesi

4-Maksadın teşkili sırf namusu memleketin pamal-i hakaret olmasına matuf bir ayine takip ettiğinden hiçbir fert iş bu vezaifin icrası esnasında menfaat-i hususiyesi namına hareket edemeyecektir.

Vezaif-i Hususiye

1- Herşeyden önce teşkilatın sürati tamamı..vesaitin ihzarı.

2- Teşkilatın ızharı için vaziyet-i siyasiye nazarı dikkate alınacaktır.

3-Aza-yı cemiyet ve vaziyet-i siyasiyenin inkişaf-ı katiyyesinde mütevelliler tarafından yakalanmamak için hükümetten hafî siyasetinden yekdiğerini haberdar edecek ve süratle ihzar edilen teşkilatın başına geçecektir.

4-Ani bir vaziyet-i işgaliye karşısında bulunulursa, Jandarma ve kuvve-i askeriye derhal reis-i askerinin tahtı kumandasında olarak hattı müdafaaaya çekilecek, çekilmezse vakit kazanmak için şiddetli bir sokak muharebesiyle aheste aheste çekilmeye çalışacaktır.

5- Jandarma süvarileri kasabadan tedarik edilecek süvarilerle süratle teşkilatın merkezine i'tayı malumat edilecek ve hangi hattın müdafaa edileceğini bildirecektir.

7- Rumların bir taarruzu vuku bulursa kasaba ihrak ve katliam edilecek.

8- (Kaya) yolu ve sağ cenah Ovacık ve (Faralya'dan) gelecek kuvvetin vuruduna kadar şiddetli bir tarassut altına alınacak.

9- Yerli Rumlar şiddetli bir tarassut altına alınarak ahval-i hareketleri daima bahsi ve aza-yı cemiyet yekdiğerini derhal haberdar edecektir.

10- İtalyanlara katiyen taarruz edilmeyecek yalnız bir taarruza maruz kalırlarsa müdafaa-i meşrua da bulunulacaktır.

11- Birinci hattı müdafaa sağ cenahı..müstenit sol cenah..istinat etmek üzere teşkil edecek hattır.

12- Diğer taraftan teşkil edilen milli ordularla süratle tesisi irtibat edilecektir.

13- Vaziyet harbi icap ettirince hiçbir fert hattı harpten çekilmeyecek ve bila emr çekilenler derhal amiri tarafından itlaf edilecekler.

14- Efrat ancak vesait-i maneviye ile elde tutulabileceğinden bilhassa vecaib-i diniyyeye şiddetle riayet edilecektir.

15- Menzil hizmetına..edilen efrat şimdiden tayin ve vezaif-i temdid edilecektir.

Emine PANCAR

16- *Kestep mıntıkası.. geçen telgraf hattından telofonla istifade edecek ve bir telefon makinası daima Kesteb'de bulunacaktır.*

17- *Üzümlü'ye (telefon) temdid edilecektir.*

18- *...Kemer-Üzümlü, Kemer hatları süvari muharebe postalarıyla temin edilecektir” (TİTE K:111, G:3, B:3-2001/2a001).*

Mücadele eldeki silahlarla başlatılacak, iaşe halktan ve Duyun-u Umumiyyeden sağlanacak, bunun haricindeki ihtiyaçlar ise halktan karşılanacaktır. Halk mücadeleyi tümünden üzerine almıştır. “*Sırf namusu memleketin pamal-i hakaret olmasının*” engellenmesi için yürütülecek faaliyetler gizli tutulacaktır. Ani bir işgal durumunda gerekli askeri kuvvetler derhal irtibatlı şekilde hatt-ı müdafaaya çekilecektir. Rumlar tarafından bir taarruzda bulunulursa gereken karşılık verilecektir. Nizamnameye göre İtalyanların durumu Yunanlılar ve Rumlara göre daha sonraya bırakılmış bir meseledir. Gerektiğinde İtalyanlara yardımın öngörülmesi de bunu göstermektedir. Durum harbi zorunlu hale getirdiğinde hiçbir fert harpten çekilmeyecek, çekilen olur ise amiri tarafından vurulacaktır. Nizamnamede alınan kararlardan da anlaşılacağı üzere Fethiye ileri gelenleri mücadele konusunda oldukça azimlilerdir. Ayrıca tüm yetkili makamlar arasında da tam bir işbirliği yapılması öngörülmüştür.

Fethiye Kuva-yı Milliyesi kabul edilen bu Nizamname çerçevesinde önemli faaliyetler yürütmüştür. Teşkilatın başkanlığını ise sırası ile şu kişiler yapmıştır;

1- *Çeşmeli Osman (Maro) Bey.*

2- *Kâmil (Şıkman) Bey*

3- *Salih Zeki (Pekin) Bey*

4- *Doktor Vasfi Bey*

5- *Hilmi (Döğerli) Bey*

Fethiye Kuva-yı Milliye Teskilatı Üyeleri ise şu kişilerdi;

1- *Hoca Süleyman Efendi*

2- *Mehmet Ali Efendi*

3- *Eski Komiser Arif Bey*

4- *Ali Ulvi (Akannaç) Bey (Eşen Bucak Müdürü)*

5- *Mahmut Tarhan Bey*

6- *Doktor Pürşah Halit Bey (Türkeş, 1973: 271-272).*

Fethiye Kuva-yı Milliyesi

Fethiye Milis Kuvvetleri Komutanı Karaçulhalı Aliman Ağa (Ali Boğa) idi. Ulalı Jandarma Yüzbaşı Cavit Bey Fethiye’de görev yaptığı süre içinde Fethiye Kuva-yı Milliye teşkilatının komşu ilçe Köyceğiz Kuva-yı Milliye teşkilatı ile iş birliği yaparak, oradan Fethiye’ye silah teminini sağladı. Ayrıca bölgede Kuva-yı Milliye adına asker, silah ve para yardımı toplamaya çalışan başıbozuk kızanların tedip ve tenkilinde de başarı sağladı (Türkeş, 1973: 273).

Fethiye’deki başıbozuk kızanların bu tutumu 57. Tümen Komutanı Albay M. Şefik’e şikâyet edildi. Albay M. Şefik bu mektup üzerine, Muğla’da Yörük Ali Efe’ye aşağıdaki telgrafı gönderdi:

“Fethiye’den on iki maddelik acı bir şikâyet geldi. Kuva-yı Milliye namına yapılan bu yolsuz hareketler ve zulümler düşman için bir nimet, zavallı vatanımız için ise bir felaket olur. Bu meseleyi sureti ciddiye de nazara almanızı ve Fethiye ahalisinin kırılmış olan kalplerinin yerine getirilmesini ve Fethiye Heyet-i Milliyesi’nin usulü dairesinde umum ahali tarafından intihap edilmesi hususunun temini ve neticenin inbasını müsellemler olan hamiyet ve vatanperverliğinizden rica ve intizar ederim oğlum (Türkeş, 1973: 273-274).”

Muğla’nın en büyük ve nüfus bakımından en kalabalık kazası olan Fethiye’de, son Osmanlı Mebusan Meclisi için yapılan seçimlerde, İttihatçılar Mustafa Kemal Paşa taraftarlarını seçtirmek için, İtilafçılar ise İstanbul Hükümeti taraftarlarını seçtirmek için mücadele etti (Akça, 2002: 127). Muğla’dan Hacıkadızade Hafız Sabri Bey Fethiye’ye giderek, Sivas nizamnamesi mucibince yapılması kararlaştırılan yeni teşkilat için köylere yeni memurlar gönderdi. Fakat daha fazla faaliyette bulunamadı. Çünkü Hacıkadızade Hafız Sabri Bey’in yapılacak mebus seçimlerinde Mutasarrıf Hilmi ve Dersaadetli Baha Beylerin seçilmesi için faaliyette bulunduğu Yörük Ali Efe tarafından öğrenildi. Yörük Ali Efe, halkın mebus seçimini hiç bir baskıya maruz kalmadan gerçekleştirmesi için Hafız Sabri Bey’in hemen yakalanarak gönderilmesini Heyeti Milliye’ye bildirdi (ATASE Arş., YAED, K:5, G:993, B:1).

17 Kasım’da Fethiye Heyet-i Milliye Reisi Vafî, Muğlalı Hafız Sabri Efendi ile refikinin muhafızlarla Muğla’ya hareket ettirildiğini, seçimin ise henüz başlamadığını, *“intihapatın bitarafane icrasına son derece gayret edileceği maruzdur”* diyerek durumdan Yörük Ali Efe’yi haberdar etti (ATASE Arş., YAED, K:5, G:1009, B:1). Fakat mesele bu şekilde kapanmadı. Aynı gün Hafız Sabri Yörük Ali Efe’ye gönderdiği mektupta, teşkilatın ilk kuruluşundan bu yana kendisi ile beraber çalıştığını, kendisinin buraya mebus propagandası

Emine PANCAR

için gelmediğini, bütün Fethiye ahalisini şahit gösterebileceğini belirterek, şimdiye kadar Fethiye'nin tahsilât, asker toplama ve sair konularda gereken faaliyeti gösteremediği için orada bulunduğunu bildirdi (ATASE Arş., YAED, K:7, G:1296, B:1).

Aynı gün Kuva-yı Milliye Reisi Vasfı, Heyet-i Muvakkate azasından Tahsin Nahid, Heyeti Milliye Muvakkat Reisi Mehmet Faik, Aza Cemal, Şükrü, Süleyman imzası ile bir telgraf gönderildi. Telgrafta, Sabri Bey'in yakalanarak gönderilmesi istenmesine karşı Hafız Sabri'nin gösterdiği vesikada, Sivas Kongresince ittihaz kılınan kararlar gereği burada Heyeti Milliye teşkilatına memuren gönderildiğinin görüldüğü, Sabri Bey'in fiilen değil kavlen dahi mebus propagandası ile ilgili bir söz sarf etmediği, mebus propagandası konusunda en küçük bir hareketi olursa yakalanarak gönderileceği, Yörük Ali Efe'ye haber verildi (ATASE Arş., YAED, K:7, G:1296, B:1).

19 Kasım 1919 tarihinde fevkalade aceledir kaydı ile Reis-i Sani Zühtü ve Azadan Şükrü Bey, Reis Vasfı Bey'in istifa ettiğini, Sabri Bey'in ise Nizamiye Bölük Komutanı tarafından iki asker ile Marmaris yolu ile gönderildiğini bildirildi (ATASE Arş., YAED, K:7, G:1301, B:1). 21 Kasım 1919 tarihinde Heyeti Milliye Reisi Vasfı tarafından Yörük Ali Efe'ye gönderilen telgraf, durumu en iyi açıklaması bakımından özetle şöyleydi: 15 Kasım'da Hafız Sabri ve maiyetinin tutuklu olarak gönderilmesi Yörük Ali tarafından istenmesi üzerine, durum Sabri Bey'e tebliğ edilmiş, fakat Sabri Bey Muğla Heyetinden emir olmadıkça gitmeyeceğini beyan etmiştir. Bunun üzerine Fethiye Heyeti Umumiyesi ictimaya davet edilerek, mesele tekrar görüşülmüş ve Hafız Sabri Bey'in tutuklu olarak gönderilmesi kararı alınmıştır. Hafız Sabri ve maiyeti Milas Heyeti Milliyesinden Salih Efendi maiyeti efradı ile gönderilmek istenmişse de; Hafız Sabri Bey Tahsin Efendi'nin hanesine iltica ederek, Nizamiye Bölük Komutanı Rıdvan Efendi, Ali Rıza Efendi gibi şahısların himayesine girmiş ve bu suretle Muğla'ya gitmeyeceğini, aksi halde iki taraf arasında arbede yaşanmasının kaçınılmaz olacağını söylemiştir. Sonradan Hafız Sabri kara yoluyla tam sevk edileceği sırada, Tahsin ve Rıdvan Efendiler bilfiil duruma müdahale ederek, Sabri Bey'i hayvanından indirmiş ve kayığa bindirerek göndermişlerdir. Aynı zamanda telgrafhane ve Kuva-yı Milliye dairesinde silahlı asker ikamet ettirerek işgal etmişlerdir. Ayrıca her şeyden habersiz ahaliyi toplayarak, Heyetin görevinin sona erdiğini söylemişlerdir. Bu durum üzerine reis-i sani heyeti derhal içtimaya davet ederek, silahlı işgalden dolayı bölük komutanı protesto edilmiş ve halk bir süre sonra dağılmıştır (ATASE Arş., YAED, K:5, G:1021, B:1-2).

Fethiye Kuva-yı Milliyesi

Görüldüğü gibi Fethiye siyasi çekişmelerin en yoğun yaşandığı yerlerden biri olmuştur. İttihatçı-İtilafçı çekişmesi hala devam etmektedir. Bu durum halkı da olumsuz etkilemektedir. Fakat birliğe en çok ihtiyaç duyulan bu dönemde bu tarz çekişmeler Kuva-yı Milliye'yi de olumsuz etkileyerek, düşmana karşı milleti daha küçük guruplara bölünmesine neden olmuştur.

3. MUĞLA HEYETİNİN FETHİYE'YE GELİŞİ VE FAALİYETLERİ

7 Mart 1920 tarihinde Fethiye Kuva-yı Milliye teşkilatını ikmal etmek üzere, Muğla Heyeti Milliye Reisi Cemal Bey ve maiyeti Fethiye'ye gitti (ATASE Arş., YAED, K:4, G:801, B:1). Fakat Fethiye'den iyi haberler gelmedi. Fethiye Cemiyeti İslamiye reis ve azalarının 26 Mart'ta Muğla Heyetine gönderdikleri raporda, Cemal Bey ve maiyetinin pek çok fenalıklarda bulunduğu anlaşılmaktadır. Muğla Heyetinin Fethiye'de yapmış olduğu fenalıklar hakkında cemiyetin kaydettiği on üç madde özetle şöyledir:

1- Muğla Heyetinin Fethiye'ye geldiği gün heyet azaları istifa etmiş olduğundan heyet idaresi boş bulunmaktadır. O gün Kuva-yı Milliye seçimi için Fethiye halkı Cuma namazına camiye davet edilmiştir. Caminin kapısında iki silahlı nefer bulunduğu halde, Cemal Bey maiyetinde bulunan Hoca Hilmi Efendi elindeki kağıttan okuyarak ahalinin Belediye Reisi Osman, Makri'den Komiser Muavini Arif ve Hükümet Tabibi Vasfi, Makri'den Kadı Yusuf Ziya ve Topçu Şükrü ve Belediye Katibi Hüseyin Bey ve Efendileri seçmek mecburiyetinde bulunduğunu ve hatta bu Efendileri Muğla Heyetinin seçebileceğini fakat bir kere ahalinin fikirlerini anlamak istemiş olduklarını söylemiştir. O gün sabahtan itibaren Muğla Kuva-yı Milliye efradının ötede beride silah atmak, ötekini berikini sürüklemek gibi hareketi yüzünden korkmuş bulunan halk ise, Hoca Hilmi Efendinin gösterdiği ve öteden beri "su-i halleri" ile bilinen bu kişileri seçmek zorunda kalmıştır. Telgraf da bu bilgileri veren heyet "*Hâlbuki bu intihapın Sivas kongresine ve temsil kaidesine tevfikân karyelerin dahi iştiraki ile olması icab ederdi. Muğla Heyeti Reisinin bu suretle ahaliye intihap icra ettirmeye selahiyetdar olup olmadığını öğrenmek istiyoruz.*" diyerek yapılanların usulsüzlüğüne dikkat çekmiştir.

2- Reis Cemal Bey'in maiyetinde gelmiş olan efrad aşırı derecede sarhoş olduklarından efeleri olan Mehmet Ali Efe sokaktan geçerken ayağa kalkmadıkları bahanesi ile Tüccardan Hüsnü, Bakkal Abdullah Efendi ve daha bazı şahısları kırbaçla dövmüştür.

Emine PANCAR

3- Mehmet Ali Efe Tüccardan Cemil Efendi'yi eski hana göndererek bir odaya hapsedirmiş ve bir köylünün kendisinden alacağı olan on yedi Osmanlı altın lirasını tahsil ettikten sonra serbest bırakmıştır.

4- Bir katırcının 5-6 esteri Muğla Heyet-i Milliyesi tarafından alınmış fakat katırcının hayvanları Muğla Kuva-yı İcraiye efradından Bekir Efendiye 55 sim mecdiye vermesi şartıyla serbest bırakılmıştır.

5- Asker toplanması için Muğla efradının taşraya gideceği gün bu efrad rast geldikleri ahali ve memurin ellerinden cebren (şahsiyelerini) almışlar ve taşraya getirmişlerdir.

6- Muğla heyeti efradı pek çok mağazadan parasız mal almışlar ve bazen aldıkları eşyanın kıymetinden çok düşük bedelini vermişlerdir. Bundan dolayı halk dükkânlarını kapatmaya mecbur olmuştur.

7- Cemal Bey ve Cemal Bey'in nüfusundan istifade etmekte bulunan biraderi Fevzi ve maiyetinde Hoca Hilmi ve Bekir Efendiler dahi mağazalardan "kazmir, çorap, fistanlık kumaş, lavanta, kolonya vs." eşya almışlar ve bedelini vermemişlerdir.

8- Cemal Bey biraderi Fevzi Efendiyi sırf askerlikten muaf tutturmak için Fethiye eytam müdüriyetine tayin ettirmiştir. Telgrafta bu bilgiyle birlikte "Halbuki milli seferberlik tarihinden sonra olan memuriyet tayinlerini katiyen muteber almamak lazım gelir. Mumaileyh Fevzi Efendi biraderini Cemal Bey'den aldığı ve herkesin nazarına pek müthiş olarak büyüüttüğü kuvvete istinaden burada pek çok usulü na-layika tasaddi ve cebr etmektedir."denilmiştir.

9- Fethiye'de "namusu ve haysiyet-i vatan ve millete ve bahusus Kuva-yı Milliye'ye olan hizmet ile umumi millet nazarında muhterem bir mevki işgal etmekte olan" tüccardan Kamil Efendi'nin kapısı önünde 4-5 el silah atılmış ve ayrıca evinden zorla çıkarılan Kamil Bey dövülmüştür.

10- Fethiye sandığından Muğla Kuva-yı Milliye efradına Cemal Bey'in emri ile lüzumundan fazla masraf edilmiş ve milletin verdiği iane heder edilmiştir.

11- Muğla efradı Fethiye'de gece gündüz çarşılarda, ötede beride binlerce mermiyi hevesleri uğruna mahvetmişlerdir.

12- Cepheye sevk için toplanmış Fethiye efradından Muğla Heyeti istediğini muayene ettirmiş ve istemediğini muayene ettirmeyerek bazı ma'lulleri fuzuli olarak sevk ettirmişlerdir.

Fethiye Kuva-yı Milliyesi

13- Cemal Bey ve maiyetinin Fethiye'ye gelişleri için pek kuvvetli harcırah almalarına karşı Fethiye'de buldukları müddetçe bütün işlerini ve masraflarını da Fethiye Kuva-yı Milliyesinden temin etmişlerdir (ATASE Arş., YAED, K:4, G:783, B:1-2-3).

Cemal Bey ve arkadaşlarının milletin ölüm ve kalım savaşı verdiği bu günlerde şahsi heves ve menfaatleri yönünde yaptıkları bu uygunsuz hareketler Kuva-yı Milliye hareketinin aydınlık yüzünü lekelemesi bakımından dikkat çekicidir. Cemal Bey ve arkadaşlarının ilçeye gönderilmelerindeki amaç Fethiye Kuva-yı Milliyesini güçlendirmek olmasına karşı, heyetin belli kişileri halka zorla seçtirmeleri, zorla para almaları, bazı vatanseverleri dövmeleri, çeşitli memuriyetlere yakınlarını almaları, keyfi şekilde Fethiye efradından bazılarını cepheye gönderirken bazılarını geride bırakmaları, Muğla'dan aldıkları dolgun harcıraha karşı her türlü ihtiyaçlarını Fethiye heyetinden karşılamaları gibi uygunsuz pek çok harekette bulunmuş olmaları Cemal Bey ve heyetinin Kuva-yı Milliye'nin amacını tam olarak kavrayamadıklarını göstermiştir.

4. SONUÇ

İtalyanlar Fethiye'nin işgalinde de görüldüğü gibi Türk halkı ile karşı karşıya kalmamak için oldukça dikkatli hareket etmişlerdir. İtalyan işgal Kuvvetleri Komutanı yerel ve askeri idareye kesinlikle müdahale olmayacağı teminatını vermiş, askerlerinin Türk askerleri ile işbirliğine hazır olduğunu söyleyerek kendilerine yerleşmeleri için yer gösterilmesini istemişlerdir. İtalyanların bu tavrı işgal sonrasında da devam etmiştir. Nitekim İtalyanların bu şekildeki hareketleri işgale karşı Türk tarafında oluşacak mukavemeti de olumsuz şekilde etkilemiştir.

Fethiye ileri gelenleri hazırladıkları program ile teşkilatlanma yönünde oldukça önemli bir adım atmışlardır. Buna karşı Fethiye'deki İttihatçı İtilafçı çekişmesi Hacı Kadızade Hafız Sabri Bey'in Fethiye'ye gelmesi ile daha da artmıştır. İlçedeki siyasi bölünmüşlük mücadeleye yapılacak hizmetleri de önemli ölçüde olumsuz etkilemiştir.

Muğla heyetinin Fethiye geldiği andan itibaren yaptığı uygunsuz faaliyetler ise her bakımdan mücadele ruhuna ters şeylerdir. Bu şekilde ki keyfi hareketler Kuva-yı Milliyecileri gerek halk nazarında ve gerekse İtalyan işgal kuvvetleri nazarında oldukça zor duruma düşürmüştür.

5. KAYNAKÇA

a. Arşiv

- Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü K:111, G:3, B:3-10001
TİTE Arş., K:111, G:3, B:3-2001/2a001
ATASE Arş., Yörük Ali Efe Dosyası, K:4, G:783, B:1-2-3.
ATASE Arş., YAED, K:4, G:801, B:1
ATASE Arş., YAED, K:5, G:993, B:1.
ATASE Arş., YAED, K:5, G:1009, B:1.
ATASE Arş., YAED, K:5, G:1021, B:1-2
ATASE Arş., YAED, K:7, G:1296, B:1.
ATASE Arş., YAED, K:7, G:1301, B:1.

b. Kitaplar

- Aker, M. Ş. (2006). *57. Tümen ve Aydın Milli Mücadelesi (1918-1920)*. Yayına Hazırlayan; Ahmet Tetik, Ayşe Seven, Mahmut Yüksel Canbaz, Ankara: Genel Kurmay ATASE Bşk. Yay. s.47.
Çelebi, M. (1992). *Heyet-i Nasiha Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri*, Akademi Kitabevi, İzmir.
Jaeschke, G. (1971). *Türk Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri*, Çev. Cemal Köprülü, Ankara.
Türkeş, Ü., (1973). *Kurtuluş Savaşında Muğla*. İstanbul: s.271-272.

c. Makaleler

- Akça, B.. (2002). Milli Mücadele Döneminde Fethiye. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 9, 125-126.
Çelebi, M. (2005). Menteşe Sancağında İzmir'in İşgaline Gösterilen Tepkiler. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XX, S.1. 44.
Çelebi, M. (1998). Milli Mücadele Döneminde Türk İtalyan İlişkileri. *Belleten*, C. LXII. S. 233. 402.

Fethiye Kuva-yı Milliyesi